

УДК 355.65-049.5(477)

Н. О. Шевченко,

д. держ. упр., доцент, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

М. О. Сичова,

к. е. н., доцент, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

N. Shevchenko,

Doctor of state management, associate professor

M. Sycheva,

Ph.D., associate professor

Dnepropetrovsk State Agrarian Economics University

CURRENT PROBLEMS FOOD SAFETY OF UKRAINE

У статті проаналізовано сучасний стан продовольчої безпеки України в умовах політичної і економічної нестабільності. Обґрунтовано сучасне трактування продовольчої безпеки та існуючі підходи до її визначення. Розглянуто історичний аспект існування світової продовольчої безпеки. Визначено продовольчу безпеку як пріоритет агропродовольчої політики держави. Узагальнено досвід споживання продуктів харчування в провідних країнах світу. Визначено споживання продуктів харчування населенням України відповідно до норм фізіологічного мінімуму та раціональних норм споживання. Розраховано прогнозну вартість річного продуктового набору на основі роздрібних цін основних продуктів харчування. Досліджено стан та динаміка продовольчої ситуації в країні з урахуванням показників економічної доступності продовольчого забезпечення населення. Виявлено, що сучасний стан продовольчої безпеки України, в умовах, які склалися, близький до катастрофічного. Визначено, що першочергова роль для виходу із цього стану повинна належати державі.

The article analyzes the current state of food security of Ukraine in terms of political and economic instability. Grounded modern interpretation of food security and existing approaches to its definition. Considered the historical aspect of the existence of global food security. Defined food security as a priority of agro-food policy. Overview the experience of food consumption in the leading countries of the world. Defined food consumption of population of Ukraine in accordance with the physiological minimum and rational norms of consumption. Calculated predictive value of the annual product set based on retail prices of basic foods. The state and dynamics of the food situation in the country based on indicators of economic accessibility of food security of the population. Identified that the current state of food security of Ukraine, the situation existing close to catastrophic. It was determined that the primary role to exit from this state must belong to the state.

Ключові слова: національна безпека, продовольча безпека, економічна доступність продовольства, споживання продуктів харчування, ціни на продукти харчування, доходи населення.

Key words: national security, food security, economic availability of food, food consumption, food prices, incomes.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Національна безпека будь-якої держави базується на економічній безпеці, однією з найважливіших складових якої є продовольча безпека. Тому забезпечення продовольчої безпеки завжди посідає провідне місце у загальній національній безпеці кожної країни, оскільки є обов'язковою умовою та передумовою соціальної та економічної стабільності держави. На жаль, до недавнього часу держава приділяла мало уваги цим проблемам і ситуація тільки погіршувалась. В умовах політичної та економічної нестабільності стан продовольчої безпеки України наблизився до катастрофічного, що призвело до визначення України як країни з високим рівнем продовольчої небезпеки. Різке зниження платоспроможного попиту значної частини населення призвело до скорочення споживання продовольчих товарів, незбалансованості раціону

харчування, що негативно впливає на здоров'я і розвиток нації. Це є прямою загрозою національній безпеці України. Тому вирішення проблем продовольчої безпеки України в контексті загальної проблеми національної безпеки є досить актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у теорію і практику забезпечення продовольчої безпеки України внесли такі фахівці, як В.Р. Андрійчук, В.І. Богачова, П.П. Борщевський, В.С. Балабанов, Ю.Д. Білик, Б.М. Данилишин, Л.В. Дейнеко, О.І. Гойчук, М.М. Одінцов, П.Т. Саблук, В.Г. Ткаченко, О.М. Чечель, В.В. Щекочив, О.С. Юрчишина та ін. Проте дослідження цієї проблеми не повністю відповідає сучасним умовам політичної та економічної нестабільності, які склалися в країні.

Провідними вітчизняними вченими визначена важливою складовою стратегія національної безпеки її економічна складова, яка включає продовольчу безпеку як самостійний об'єкт внутрішньої та зовнішньої політики держави [6].

Сучасне трактування продовольчої безпеки має певні відмінності, але принципова ознака сутності цього поняття як стабільне забезпечення населення продуктами харчування залишається однаковою у всіх визначеннях. Найчастіше зустрічається три підходи до визначення продовольчої безпеки.

Представники першого підходу використовують визначення продовольчої безпеки, в якому фігурує тільки споживання. На їхню думку, продовольча безпека — це забезпечення гарантованого доступу населення до продовольства в кількості, необхідній для активного здорового життя [8].

Прихильники другої точки зору в якості ще однієї ключової позиції в розумінні сутності продовольчої безпеки виділяють здатність країни самостійно забезпечувати себе необхідним обсягом та асортиментом продуктів харчування [3].

Третій підхід ґрунтується на двох критеріях: наявність на продовольчому ринку країни такої кількості продуктів харчування, якої достатньо для підтримання здорового способу життя населення; доступність цих продуктів абсолютно для всіх верст населення [7].

Таким чином, продовольча безпека обов'язково включає споживчий та платоспроможний аспекти.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є вивчення сучасного стану та проблем забезпечення продовольчої безпеки України.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблеми забезпечення продовольчої безпеки є актуальними при будь-яких політичних і економічних умовах, в тому числі нестабільних, і є найважливішими для сучасного стану української економіки.

Реальна і повноцінна система продовольчої безпеки будь-якої країни повинна охоплювати перш за все такі складові: міцне і надійне забезпечення населення продуктами харчування, що базується на національному АПК; фізична і економічна доступність необхідної кількості і асортименту продовольства для різних категорій населення, що забезпечується їх платоспроможністю; захищеність вітчизняного виробника продовольчих товарів від імпоротної залежності.

Продовольча безпека держави — це ступінь забезпеченості населення країни екологічно чистими і корисними для здоров'я продуктами харчування вітчизняного виробництва за науково-об-

ґрунтованими нормами і доступними цінами при збереженні і поліпшенні середовища проживання. Продукти харчування у життєвій діяльності людини відіграють особливу роль. Експерти вважають, що за життя сучасного покоління проблеми недостатності та незбалансованості харчування можуть перерости у глибоку міжнародну кризу.

Довгий час, аж до кінця XIX століття, забезпечення необхідного рівня продовольчої безпеки регулювалося за допомогою традицій у рамках громад і натурального господарства. Держава на цьому етапі виконувала функції організації військової безпеки й лише в крайніх випадках втручалася в процес перерозподілу продуктів між соціальними групами та верствами суспільства.

З розвитком капіталістичних відносин кардинально змінюються умови існування людини, насамперед на місце ізольованих замкнених форм існування приходить відкрите рухливе суспільство, яке характеризується загальноприйнятими нормами і структурою споживання, змінюється механізм забезпечення продовольчої безпеки. На даному історичному етапі все більшу роль починають грати держава і різні соціальні інститути, які виступають як фактори організації виробництва.

У 20—30 роки XX століття поняття національної безпеки країни (продовольча безпека розглядалася як її складова) характеризувалося як взаємозв'язок економічного процвітання, політичної стабільності й обороноздатності держави. При чому останнє мало пріоритетне значення.

На початку 70-х років, коли продовольча безпека була виділена в окрему категорію, дослідження в цій галузі були спрямовані на усунення голоду в країнах, що розвиваються, і перерозподіл світових запасів продовольства в бік найбільш бідних країн, тобто на першому місці стояла світова продовольча безпека. Основна проблема полягала в зростанні народонаселення, що випереджало виробництво продовольства в світі.

Однак наприкінці 70-х років, за наслідком світових продовольчих криз, пріоритетне значення набула політика національної продовольчої безпеки. Проблема продовольчої безпеки в Україні вперше стала обговорюватися на початку 90-х років. У період проведення реформ виникла реальна загроза продовольчого забезпечення країни. Зруйнована інфраструктура призвела не тільки до зниження виробництва та споживання продовольства в країні, але і до сильної імпоротної залежності від поставок з інших країн і постійного зростання зовнішньоторговельного боргу. Фактично імпорт включав не тільки готові продовольчі товари, але також напівфабрикати та сировину, необхідні для виробництва, а це ще більше ускладнювало становище. Необхідність вирішення продовольчої проблеми носить соціально важливий характер, бо нестача продовольства може викликати в країні кризу, що позначиться на загальних показниках розвитку економіки. В умовах, які

Таблиця 1. Споживання продуктів харчування в Україні за роками, кг

Продукти харчування	Норма фізіологічного мінімуму	Раціональна норма споживання	У середньому на душу населення, кг/рік			
			1990	2000	2007	2014
М'ясо і м'ясопродукти	45,4	83,0	68,0	33,0	46,0	56,0
Молоко і молокопродукти	353,3	380,0	373,0	199,0	225,0	212,7
Яйця, шт.	246,0	290,0	272,0	166,0	252,0	311,0
Риба і рибопродукти	14,1	20,0	17,5	8,4	15,3	13,4
Цукор	26,8	38,0	50,0	37,0	40,0	36,0
Олія	7,1	13,0	11,6	9,4	14,3	12,8
Картопля	90,1	124,0	131,0	135,0	130,0	137,6
Овочі	106,8	161,0	102,0	102,0	118,0	157,4
Фрукти, ягоди, горіхи	61,3	90,0	47,0	29,0	42,0	54,2
Хліб і хлібопродукти	93,8	101,0	141,0	125,0	116,0	108,6

Джерело: наведено за даними Державного комітету статистики України та аналітичного відділу АСУ за даними Мінекономрозвитку.

Таблиця 2. Споживання продуктів харчування в Німеччині за роками, кг

Продукти харчування	У середньому на душу населення, кг/рік			
	1990	2000	2007	2014
М'ясо і м'ясопродукти	95,5	84,3	81,3	60,0
Молоко і молокопродукти	223,5	229,3	289,7	342,0
Яйця, шт.	289,0	250,0	237,0	212,0
Риба і рибопродукти	15,8	14,4	14,9	13,7
Цукор	29,4	35,6	37,2	35,6
Олія	13,3	18,3	17,9	11,2
Картопля	80,9	76,9	74,4	57,0
Овочі	74,5	90,6	129,2	97,0
Фрукти, ягоди, горіхи	122,1	132,4	139,3	110,7
Хліб і хлібопродукти	73,4	73,9	91,4	96,5

Джерело: наведено за даними Федерального відомства статистики Німеччини.

Таблиця 3. Споживання продуктів харчування в Республіці Білорусь за роками, кг

Продукти харчування	У середньому на душу населення, кг/рік			
	1990	2000	2007	2014
М'ясо і м'ясопродукти	75,0	59,0	69,0	93,0
Молоко і молокопродукти	425,0	295,0	233,0	256,0
Яйця, т.	325,0	224,0	275,0	305,0
Риба і рибопродукти	19,4	9,5	16,7	18,0
Цукор	48,7	34,9	34,0	42,0
Олія	8,6	8,7	15,8	18,0
Картопля	170,0	174,0	188,0	184,0
Овочі	78,0	93,0	141,0	146,0
Фрукти, ягоди, горіхи	38,0	25,0	57,0	70,0
Хліб і хлібопродукти	126,0	110,0	93,0	85,0

Джерело: наведено за даними Статистичного комітету республіки Білорусь.

Таблиця 4. Споживання продуктів харчування в світі за роками, кг

Продукти харчування	У середньому на душу населення, кг/рік			
	1990	2000	2007	2014
М'ясо і м'ясопродукти	33,8	38,4	40,1	42,5
Молоко і молокопродукти	77,2	78,2	86,2	108,7
Яйця, т.	127,0	163,0	173,0	187,0
Риба і рибопродукти	13,8	16,2	17,6	19,1
Цукор	20,3	20,2	20,8	25,1
Олія	9,5	11,0	12,3	13,7
Картопля	26,7	32,8	34,1	36,7
Овочі	77,7	108,6	123,9	132,3
Фрукти, ягоди, горіхи	50,5	60,4	61,7	64,8
Хліб і хлібопродукти	69,8	68,4	67,5	65,7

Джерело: наведено за даними FAO та Співки молодих підприємців України.

склалися, підвищується роль держави як основи соціальної стабільності, бо тільки за умов стабільного становища на внутрішньому продовольчому ринку і розвинуеного самозабезпечення продуктами харчування не виникає продовольча криза і уряд здатний проводити самостійну внутрішню та зовнішню політику.

Разом з тим, слід акцентувати увагу на проблемі продовольчої безпеки в сучасних умовах політичної і економічної нестабільності країни. Протягом 2014 року рівень продовольчого забезпечення України погіршився. Про це свідчать дані досліджень рейтингових агентств, згідно з якими в глобальному рейтингу продовольчої безпеки Україна опустилася на п'ять позицій до 52-го місця у світі. Якщо в 2013 році міжнародні експерти виставляли нашій країні 58 балів зі 100, то в 2014 році вже 56 балів. При цьому експерти виділяють два основних компонента продовольчої безпеки — фізичну і економічну доступність для населення продуктів харчування. Якщо з фізичною доступністю значних проблем не виникає (за більшістю видів продуктів харчування Україна більш ніж на 90% забезпечує себе самостійно), то економічна доступність викликає занепокоєння. В 2014 році відносно попереднього року продукти харчування в Україні подорожчали на 15,6% в основному за рахунок девальвації гривні (на імпортно-орієнтовані товари збільшення цін склало більше 50%). Більш того, така ситуація погіршується і надалі. За даними Державного комітету статистики України в березні 2015 року (в порівнянні до грудня 2014 року) ціни на продукти харчування зросли на 27,9%. Таке положення вплинуло на цінову доступність продовольства — більш 50% доходу українці почали витрачати на харчування. Для порівняння наведемо дані про частку доходів, яку витрачають мешканці деяких країн Європи на продукти харчування: Люксембург — 8,8%, Великобританія та Швеція — 9,2 та 9,7% відповідно, у вісімнадцяти країнах від 10 до 20%, у сімох країнах від 20 до

40%, у чотирьох — від 40 до 50%. Таким чином, витрати на харчування в Україні найвищі в Європі. Якщо мешканці країни витрачають значну частку зароблених коштів на те, щоб прогодувати себе та свою родину, така країна вважається бідною.

Бідність — це соціально-економічне явище, за якого певні категорії населення мають труднощі, в першу чергу, у задоволенні фізіологічних потреб. Існують різні критерії виміру бідності за доходами, основними з яких є прожитковий мінімум та межа бідності. Прожитковий мінімум виступає базою для визначення рівня бідності і розраховується на основі мінімального споживчого кошика. Межа бідності розраховується за даними доходів і споживання населення і встановлюється відповідним нормативно-правовим актом. Люди відносяться до категорії бідних, якщо їх рівень життя (доходів чи споживання) нижче цієї межі. Практика економічно розвинутих країн свідчить, що бідною є сім'я, середньодушовий дохід якої не перевищує рівня прожиткового мінімуму, тобто прожитковий мінімум приймається за межу бідності. Виходячи з цього можна вважати, що Україна є бідною країною, а бідність, як відомо, є прямою загрозою національній безпеці країни.

Таким чином, вирішення проблеми продовольчої безпеки сприятиме зміцненню національної безпеки нашої країни. В першу чергу продовольча безпека залежить від економічної доступності продовольства для населення.

Економічна доступність — це здатність різних верств населення до придбання продовольства відповідно до своїх потреб і можливостей. В сучасних умовах економічна доступність визначається не так потребою населення в тих чи інших продуктах харчування, як можливостями їх придбання. Через низьку платоспроможність продовольство стає недоступним для значної частини населення України, внаслідок чого у більшості населення спостерігається порушення в харчуванні.

Дослідження стану та динаміки продовольчої ситуації в країні доцільно продовжити, вивчаючи показники економічної доступності продовольчого забезпечення населення країни: споживання продуктів харчування, ціни на основні продукти та доходи населення.

Розглянемо споживання продуктів харчування в різних країнах світу.

Цікавим виглядає порівняння вітчизняного споживання як зі світовим (табл. 4), так і з споживанням в окремих країнах. Для порівняння з окремими країнами були вибрані Німеччина як

Таблиця 5. Споживання продуктів харчування, кг

Продукти харчування	Норма фізіологічного мінімуму	Раціональна норма споживання	У середньому на душу населення в 2014 році, кг/рік			
			Світ	Україна	Білорусь	Німеччина
М'ясо і м'ясопродукти	45,4	83,0	42,5	56,0	93,0	60,0
Молоко і молокопродукти	353,3	380,0	108,7	212,7	256,0	342,0
Яйця, шт.	246,0	290,0	187,0	311,0	305,0	212,0
Риба і рибопродукти	14,1	20,0	19,1	13,4	18,0	13,7
Цукор	26,8	38,0	25,1	36,0	42,0	35,6
Олія	7,1	13,0	13,7	12,8	18,0	11,2
Картопля	90,1	124,0	36,7	137,6	184,0	57,0
Овочі	106,8	161,0	132,3	157,4	146,0	97,0
Фрукти, ягоди, горіхи	61,3	90,0	64,8	54,2	70,0	110,7
Хліб і хлібопродукти	93,8	101,0	65,7	108,6	85,0	96,5

Джерело: наведено за даними джерел, вказаних при заповненні таблиць 1—4.

типовий представник Західної Європи (табл. 2) та Республіка Білорусь як країна колишнього Радянського Союзу і наш сусід (табл. 3).

Дані таблиці 5 свідчать про незбалансованість харчування населення України. Так, споживання тільки таких продуктів харчування як овочі, олія та цукор наближається до раціональної норми. Перевищує цю норму споживання таких продуктів, як картопля, яйця та хліб. Що стосується м'яса, молока, риби та фруктів, їх споживання відносно

Таблиця 6. Роздрібні ціни на основні продукти харчування по Україні, грн.

Продукти харчування	2007	2014
Яловичина, кг	17,39	82,45
Свинина, кг	20,45	63,26
Птиця (гушки курячі), кг	11,78	29,03
Ковбаси варені першого гатунку, кг	10,96	42,96
Сало, кг	8,45	36,62
Риба жива охолоджена, кг	6,15	27,50
Молоко пастеризоване жирністю до 2,5% включно, л	2,03	9,55
Сметана жирністю до 15% включно, кг	7,18	24,54
Сири тверді типу Едам, кг	26,90	65,50
Сири м'які жирні, кг	18,92	52,27
Масло вершкове, кг	11,95	72,34
Яйця, десяток	4,71	14,07
Олія соняшникова, л	8,39	19,64
Цукор, кг	2,81	8,15
Борошно пшеничне вищого гатунку, кг	1,69	6,15
Хліб пшеничний з борошна першого гатунку, кг	1,65	7,91
Хліб житній, житньо-пшеничний, кг	1,49	6,55
Рис, кг	3,15	17,22
Крупи гречані, кг	2,70	17,55
Макаронні вироби з м'яких сортів пшениці, кг	2,80	7,01
Картопля, кг	0,81	4,00
Капуста білокачанна, кг	0,79	5,04
Цибуля ріпчаста, кг	1,35	3,73
Буяк, кг	0,35	3,98
Морква, кг	0,26	3,61
Яблука, кг	2,05	10,39
Кісточкові, кг	4,02	33,12
Ягоди, кг	8,16	96,85
Апельсини і мандарини, кг	4,73	35,86

Джерело: наведено за даними Мінекономіки України.

Таблиця 7. Прогнозна вартість річного продуктового набору (на підставі роздрібних цін на основні продукти харчування станом на 30.01.15 р.)

Продукти харчування	У середньому на душу населення в 2014 році, грн./рік	У середньому на душу населення при раціональній нормі споживання, грн./рік	У середньому на душу населення при нормі споживання фізіологічного мінімуму, грн./рік
М'ясо і м'ясопродукти	2848,16	4221,38	2309,04
Молоко і молокопродукти	2258,91	4035,62	3752,05
Яйця	435,42	406,01	344,42
Риба і рибопродукти	368,52	550,02	387,75
Цукор	293,43	309,70	218,42
Олія	251,39	255,32	139,44
Картопля	550,41	496,00	360,04
Овочі	643,77	658,52	436,81
Фрукти, ягоди, горіхи	2388,05	3965,4	2700,88
Хліб і хлібопродукти	785,18	730,23	678,17
Всього на рік	10038,06	15628,20	11327,02
Всього на місяць	836,51	1302,35	943,92

Джерело: власні розрахунки авторів.

раціональної норми нижче. Більш того українці споживають молока, риби та фруктів навіть нижче норми фізіологічного мінімуму, тобто в їх раціоні зменшується частка таких важливих продуктів харчування, які є основними джерелами білку тваринного походження.

За дослідженням Українського науково-дослідного інституту харчування внаслідок нераціональної структури харчування велика кількість людей втрачає імунні властивості організму. Це впливає на тривалість життя, працездатність, захворюваність, що є прямою загрозою національної безпеці України.

Наступним показником економічної доступності продовольчого забезпечення населення країни є ціни на основні продукти харчування (табл. 6).

З урахуванням даних, наведених в таблицях 5 і 6, здійснимо спробу розрахувати вартість річного продуктового набору пересічного українця (жителя міста, який не має підсобного господарства).

І нарешті, вагомим показником економічної доступності продовольчого забезпечення є доходи населення. За даними Державного комітету статистики України середньомісячний дохід на кінець 2014 року у розрахунку на 1 особу склав 2308,1 грн., мінімальна заробітна плата визначена у розмірі 1218 грн., а прожитковий мінімум — 1176 грн.

На підставі вищенаведених даних про доходи населення та даних табл. 7, розрахуємо частку витрат доходів на харчування. Якщо за основу для

порівняння взяти середньомісячний дохід, то при збереженні структури споживання продуктів харчування у 2014 році та рівня наведених роздрібних цін, частка витрат складе 36%, для забезпечення раціонального харчування необхідно буде витратити 56,4%, а для досягнення норми фізіологічного мінімуму — 40,9%.

Для тих категорій населення, які живуть за рахунок мінімальної заробітної плати чи рівні прожиткового мінімуму частка витрат доходів на харчування складе відповідно 68,7%, 106,9 і 77,5% та 71,1%, 110,7 і 80,3%. Тобто ці дві категорії населення країни ніколи не зможуть досягти раціональної норми споживання. При самому оптимістичному погляді на продовольче забезпечення це складає більше чверті населення країни. На жаль, в Україні межа бідності не відповідає міжнародній практиці. При зверненні до стандартів, встановлених Організацією Об'єднаних Націй, виникає нагальна необхідність від оптимістичних поглядів перейти до реалій життя. Якщо людина за стандартами ООН витрачає на проживання менше як 5 дол. на день, а на місяць менш як 150 дол., то вважається, що вона живе за межею бідності. На сьогоднішній день за курсом НБУ це приблизно 3750 грн. Тоді, з урахуванням даних Держкомстату України щодо середньомісячного доходу, мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, не викликає сумніву висновок аналітичного агентства Economist Intelligence Unit про те, що 80% населення України на сьогоднішній день проживають за межею бідності.

Оцінивши сучасний стан продовольчої безпеки, можна запропонувати заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки країни: підвищити доходи населення з урахуванням міжнародних стандартів; стабілізувати ціни на продукти харчування на рівні, який дозволить наблизитися до раціональної норми їх споживання і дасть змогу збалансувати раціон харчування; підвищити купівельну спроможність населення що призведе до поліпшення асортименту харчування.

З огляду на проведені дослідження та українські реалії, продовольча безпека — це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвитку нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток держави, що усуне загрозу національній безпеці України.

ВИСНОВКИ

Продовольчій безпеці будь-якої країни притаманна комплексність і перманентність. Залежно від особливостей національної продовольчої системи, періоду її розвитку, від того, яка складова продовольчої проблеми набиратиме на тому чи іншому етапі пріоритетного значення, завдання її забезпечення модифікуються разом із змінами внутрішніх і зовнішніх загроз.

У сучасних умовах політичної і економічної нестабільності країни рівень продовольчого забезпечення України погіршився. Про це свідчать дані досліджень рейтингових агентств, згідно з якими в глобальному рейтингу продовольчої безпеки Україна опустилася на п'ять позицій до 52-го місця у світі.

Дослідження виявили, що харчування населення України є незбалансованим. До раціональної норми наближається споживання тільки таких продуктів харчування як овочі, олія та цукор. Перевищує цю норму споживання таких продуктів, як картопля, яйця та хліб. Що стосується молока, риби та фруктів, їх споживання відносно раціональної норми нижче, більш того навіть нижче норми фізіологічного мінімуму. Тобто в раціоні українців зменшується частка таких важливих продуктів харчування, які є основними джерелами білку тваринного походження. Внаслідок нераціональної структури харчування велика кількість людей втрачає імунні властивості організму, що впливає на тривалість життя, працездатність, захворюваність, і є прямою загрозою національної безпеки України.

Одним з показників економічної доступності продовольчого забезпечення населення країни є ціни на основні продукти харчування, які в умовах політичної і економічної нестабільності суттєво зросли. Наряду з цим, доходи населення знизились, про що свідчить навіть офіційна статистика. За останніми даними Держкомстату, середня заробітна плата в Україні порівняно з 2014 роком зменшилася на 557 грн. до 3455 грн. Скорочення доходів, девальвація, інфляція, безробіття та війна підвели багатьох до межі бідності. В Україні межа бідності не відповідає міжнародній практиці. За стандартами ООН, якщо людина витрачає на проживання менше як 5 дол. на день, а на місяць менш як 150 дол., то вважається, що вона живе за межею бідності. На сьогоднішній день за курсом НБУ це приблизно 3750 грн., що навіть вище офіційної статистики щодо середньої заробітної плати в Україні.

В умовах політичної та економічної нестабільності стан продовольчої безпеки України наблизився до катастрофічного, що призвело до визначення України як країни з високим рівнем продовольчої небезпеки.

Результати дослідження сучасних проблем продовольчої безпеки держави дозволяють стверджувати про те, що стан продовольчої безпеки України наблизився до катастрофічного. Першочергова роль для виходу із цього стану повинна належати державі.

Література:

1. Гойчук О.І. Продовольча безпека: монографія / О.І. Гойчук. — Житомир: Полісся, 2004. — 348 с.

2. Гойчук О.І. Продовольча безпека: структура, рівні та критерії забезпечення / О.І. Гойчук //

Загальні проблеми економіки. — 2003. — № 12. — С. 12—18.

3. Зеленська О.О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні / О.О. Зеленська // Вісник ЖДТУ. — 2012. — № 1 (59). — С. 108—112.

4. Одінецов М.М. Моделювання факторів формування продовольчої безпеки // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

5. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство: монографія / Саблук П.Т., Білорус О.Г., Власов В.І. — К.: ННЦ ІАЕ, 2008. — 632 с.

6. Чечель О.М. Регулювання формуванням та розвитком економіки агропромислового комплексу як основи продовольчої безпеки території // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Економіка та менеджмент", — 2005, — № 6-7 (18-19), — С. 81—87.

7. Шибаніна О.В. Формування і ефективний розвиток продовольчого під комплексу АПК: монографія / Шибаніна О.В. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 368 с.

8. Щекович О.С. Формування пріоритетів та розвиток аграрної політики України. / О.С. Щекович. — Київ: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2009. — 278 с.

References:

1. Hojchuk, O.I. (2004), *Prodovol'cha bezpeka* [Food security], Polissia, Zhytomyr, Ukraine.

2. Hojchuk, O.I. (2003), "Food security: the structure, levels and criteria of provision", *Zahal'ni problemy ekonomiky*, vol. 12, pp. 12—18.

3. Zelens'ka, O.O. (2012), "The system of food security: the nature and hierarchical levels", *Visnyk ZhDTU*, vol. 1, no. 59, pp. 108—112.

4. Odintsov, M.M. (2010), "Modeling factors of formation food security", available at: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=113> (Accessed 15 June 2015).

5. Sabluk, P.T. (2008), *Hlobalizatsiia i prodovol'stvo* [Globalization and foodstuffs], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

6. Chechel', O.M. (2005), "Regulation of formation and economic development of agroindustrial complex as the foundation of food security territory", *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriia "Ekonomika ta menedzhment"*, vol. 6—7, no. 18—19, pp. 81—87.

7. Shebanina, O.V. (2007), *Formuvannia i efektyvnyj rozvytok prodovol'choho pidkompleksu APK* [The formation and development of effective food subcomplex AIC], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

8. Schekovych, O.S. (2009), *Formuvannia priorytetiv ta rozvytok ahrarnoi polityky Ukrainy* [Formation of priorities and development of agrarian policy of Ukraine], NNTs "Instytut ahrarnoi ekonomiky", Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2015 р.